- *differenzi bejn Rikors Kostituzzjonali u Rikors mahluf*
- *korrezzjonijiet iktar permessibbli fi proceduri Kostituzzjonali*
- *Qorti in sede Kostituzzjonali tista' sahansitra tmur ultra vires*

FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

(Sede Kostituzzjonali)

IMĦALLEF

ONOR. GRAZIO MERCIECA LL.D.

ILLUM, 26 ta' April 2022

Rikors Nru. 250/2021 GM

Maria Busuttil (ID 63350M)

vs

L-Avukat tal-Istat

u

John Newton Nicholas Rosser (ID 220485M)

Fit-22 t'April 2021 Maria Busuttil fetħet din il-kawża bl-ilment li l-Kap 69 u l-liġijiet viġenti oħrajn qegħdin jiksrulha l-jeddijiet fundamentali mħarsa mill-Art. 14 u 37 tal-Kostituzzjoni u l-1 Art. tal-1 Protokoll tal-Konvenzjoni Ewropea; u l-Art. 41 tal-istess Konvenzjoni billi jġegħluha tikri għal żmien indefinit fond tagħha fil-Mosta u jiddiskriminaw kontriha. Talbet li tingħata r-rimedji li l-Qorti jidhrilha xierqa inkluża dikjarazzjoni li l-inkwilin ma jistax jibqa' jistkenn taħt

il-ħarsien tal-istess liġijiet u l-iżgumbrament tiegħu mill-proprjeta` tal-ilmentatriċi.

Kif issa saret il-prattika f'kawżi bħal dawn, li hemm ħemel minnhom quddiem dawn il-Qrati, inħatar perit tekniku biex jikkonstata l-valur kummerċjali tal-fond u l-valur lokatizzju matul il-kirja u dan ippreżenta r-rapport tiegħu fl-1 ta' Lulju 2021. Fil-11 ta' Jannar 2022 il-Qorti ddikjarat il-provi tal-partijiet magħluqin salv il-kontro-eżamijiet. Minkejja dan, fis-seduta tas-17 ta' Frar 2022 l-intimat Avukat tal-Istat ipproduċa bħala xhud tiegħu lill-intimat l-ieħor ċjoe l-inkwilin. Il-kawża ġiet differita għall-għeluq tal-provi tal-intimati għas-26 t'April 2022.

Fit-3 ta' Marzu 2022 l-ilmentatriċi ppreżentat rikors li permezz tiegħu wara li ppremettiet li "reċentement… irrealizzat" li huwa applikabbli l-Kap 158 u mhux il-Kap 69 u talbet korrezzjoni in forza tal-Art. 175 tal-kodiċi ritwali.

B'risposta tas-16 ta' Marzu 2022 l-Avukat tal-Istat oppona għat-talba. Wieġeb li l-Art. 175 jagħti s-setgħa lill-Qorti li tagħmel tibdil varju sakemm ma jbiddilx fis-sustanza l-azzjoni jew eċċezzjoni fuq il-mertu tal-kawża. Il-bdil mitlub kien ibiddel il-liġi allegatament vjolattiva tad-drittijiet fundamentali, bażi tat-talba tar-rikorrenti, kif ukoll jitlob bidla fl-eċċezzjonijiet tal-Avukat tal-Istat. L-inkwilin, b'risposta ppreżentata fil-21 ta' Marzu 2022, ukoll oppona t-talba. Tenna l-istess raġunijiet miġjuba mill-Avukat tal-Istat, u żied li jekk issir il-korrezzjoni, l-ilmentatriċi kienet sejra titħalla ġġib provi ġodda wara li kienet diġa` għalqithom u l-intimati kienu qegħdin iressqu l-provi tagħhom.

Dan l-inċident, li jinvolvi ħela ta' ħin bla bżonn kemm għall-partijiet kif ukoll għal din il-Qorti, seta' jiġi faċilment evitat li kieku r-rikorrenti qagħdet iktar attenta kif tikkonfezzjona r-rikors promotur tagħha u li kieku, bir-rispett kollu, stembħet u ndunat bil-*lapsus* tagħha fi stadju iktar bikri ta' din il-kawża.

B'danakollu issa l-Qorti trid tħoll il-kweżit jekk l-iżball jistax jissewwa jew le.

Kif diġa` aċċenntat, l-intimati jistrieħu fuq id-disposizzjonijiet tal-Art. 175. B'danakollu, il-proċeduri għall-ħarsien ta' jeddijiet fundamentali tal-bniedem, improprjament imsejjħin "kostituzzjonali" fil-prattika forensi tagħna, huma differenti minn dawk ta' kawżi ċivili ordinarji bejn soġġett tad-dritt privat u ieħor, u saħansitra differenti minn kawżi

ta' stħarriġ ġudizzjarju ta' għemil amministrattiv tal-Istat jew organi tiegħu, li, bħall-kawżi "kostituzzjonali" isiru minn soġġett tad-dritt privat kontra l-Istat. Dan għaliex kuntrarjament għat-tipi ta' kawżi l-oħrajn, kawża "kostituzzjonali" ma tinfetaħx permezz tal-proċedura ordinarja tar-Rikors Ġuramentat ikkontemplata fil-kodiċi ritwali, imma b'Rikors sempliċi.

Ir-Rikors Ġuramentat irid ikun fih għadd ta' ingridjenti, fosthom (i) dikjarazzjoni li tfisser b'mod ċar u sewwa l-oġġett tal-kawża (ii) ir-raġuni tat-talba (iii) it-talba jew talbiet (Art. 156(1) Kap 12). Jekk xi waħda minn dawn tkun nieqsa, ir-Reġistratur huwa marbut li jirrifjutah (Art. 156(7) Kap 12).

Ir-Rikors "kostituzzjonali" jrid ikollu fih (i) il-fatti li minnhom jinħoloq l-ilment b'mod konċiż u ċar (ii) isemmi d-disposizzjonijiet tal-Kostituzzjoni jew tal-Konvenzjoni li ġew jew li x'aktarx se jiġu miksura (iii) ir-rimedju mitlub (Reg. 3(1) u (2) tal-L.S.12.09). Fin-nuqqas ta' xi wieħed minn dawn l-elementi, ir-rikors "ma jkunx null, u l-Qorti tista' f'kull każ tordna lir-rikorrent li jippreżenta…l-partikolaritajiet meħtieġa…" (Reg.3(5) ibid.).

Jidher mis-suespost li kuntrarjament għall-proċedura ordinarja, il-proċedura tar-rikors hija waħda sommarja u flessibbli. M'hemmx ġurament; biżżejjed espożizzjoni fil-qosor tal-fatti; ma hemmx bżonn tingħata r-raġuni tat-talba; ebda difett fir-rikors ma jwassal għan-nullita`; ir-Reġistratur ma jistax iwaqqfu milli jiġi ppreżentat; il-Qorti tkun tista' ssewwih. **Ir-Reg. 3(5) ma jagħmel l-ebda limitazzjoni għas-setgħa tal-Qorti li ssewwi żball jew nuqqas, kuntrarjament għall-Art. 175 tal-Kap 12 li jiprojbixxi tibdil li jinvolvi bdil fis-sustanza tal-azzjoni jew tal-eċċezzjonijiet**. Ir-Reg. 3(5) għalhekk, billi huwa liġi speċjali, jidderoga mid-disposizzjonijiet tal-Art. 175. Reg. 7 ineħħi kull dubju f'dan ir-rigward, għaliex jgħid li d-dispożizzjonijiet tal-kodiċi ritwali japplikaw, *mutatis mutandis*, biss fin-nuqqas ta' dispożizzjoni differenti fl-istess Regoli.

Dawn id-differenzi bejn Rikors Ġuramentat u Rikors jenfasizzaw li filwaqt li tal-ewwel jifforma parti mill-proċedura ordinarja, u soġġett għar-regoli tagħha; tat-tieni jiftaħ proċedura straordinarja li fiha l-azzjoni ġiet meħlusa minn ċerti formalitajiet ritwalistiċi biex tabbraċċja u ssolvi sitwazzjonijiet li ma kinux ikkontemplati taħt il-kunċett tradizzjonali ta' drittijiet proċedurali.

Il-Qorti Kostituzzjonali, fil-kawża **Bartolo v Aġent Reġistratur tal-Qrati[1],** siltet, mid-dispożizzjonijiet tal-liġi, il-prinċipju li f'kawżi dwar ksur ta' jeddijiet fundamentali, il-Qorti għandha diskrezzjoni ferm wiesa' tant li tista' saħansitra tiddeċiedi *ultra vires*[2]:

"Fi proċeduri kostituzzjonali, il-formalita` hija ridotta għall-minimu neċessarju u jiddependi kollox mid-diskrezzjoni tal-ġudikant li jkun qed jippresedi, li għandu jara li jiġu salvagwardati l-prinċipji kollha tal-ġustizzja proċedurali.

"Il-ġudikant mhux marbut li joqgħod biss għal dak li jista' jkun hemm miktub mir-rikorrent għal dik li hija l-indikazzjoni preċiża tal-artikoli kostituzzjonali li jiddelineaw id-drittijiet fundamentali tiegħu …

"Il-flessibilita` proċedurali li għaliha għadha kif saret riferenza, hija illustrata mill-Kostituzzjoni stess fl-artikolu 46(2) fejn il-Qorti hija liċenzjata li "… tista' tagħmel dawk l-ordnijiet, toħroġ dawk l-atti u tagħti dawk id-direttivi li tqis xierqa sabiex twettaq, jew tiżgura t-twettiq ta' kull waħda mid-disposizzjonijiet (dwar drittijiet fundamentali) li għall-protezzjoni tagħhom tkun intitolata dik il-persuna.[3]

"Din il-liċenzja tawtorizza li l-Qorti li tmur *ultra petita* – u għalhekk l-intimati m'għandhomx raġun li jillamentaw li s-sentenza appellata għamlet proprju hekk. Id-direttiva hija li d-deċiżjoni trid tkun konformi ma' dak li l-Qorti tqis xieraq u mhux in konformita` ma' dak li jitlob ir-rikorrent – kif tobbliga l-proċedura normali."

Jekk il-Qorti għandha diskrezzjoni hekk wiesa, *multo magis* hija ffakoltizzata tagħmel xi ħaġa ta' portata wisq inqas estensiva, billi tawtorizza l-korrezzjoni tad-disposizzjoni tal-liġi li fuqha tistrieħ l-ilmentatriċi anke fl-ipotesi li din teffettwa s-sustanza tal-azzjoni jew tad-difiża. Il-Qorti Kostituzzjonali, fil-kawża msemmija, ikkonfermat sentenza tal-Qorti ta' prim'istanza li sabet ksur ta' disposizzjonijiet

[1] Edwin Bartolo v Aġent Reġistratur tal-Qrati 15.02.1991 LXXV.i.84 Qorti Kostituzzjonali.

[2] Opinjoni kondiviża minn Tonio Borg, *A Commentary on the Constitution of Malta*, paġna 244: "*The court of constitutional jurisdiction, may also provide a remedy which is not requested by applicant. Besides, it can also find a violation on a ground other than that indicated in the application. Therefore, unlike the case of civil proceedings where the ultra petita principle applies, in constitutional cases, the flexibility rule applies*".

[3] Din il-Qorti żżid li l-proviso għal Reg 2 L.S.12.09 ikompli jagħmilha ċara li l-Qorti tista' tagħti rimedju differenti minn dak mitlub mill-ilmentatur.

kostituzzjonali differenti minn dawk iċċitati mir-rikorrenti. F'din il-kawża, għall-kuntrarju, l-allegat ksur baqa' l-istess u ċjoe dak tad-dritt tal-proprjeta` u ta' diskriminazzjoni. Il-fatti li taw lok għall-ilment ukoll baqgħu l-istess – it-trażżin tal-ammont tal-kera u l-prolungazzjoni tagħha għal żmien indefinittiv. Kwindi ż-żewġ elementi bażiċi rikjesti minn rikors ta' din ix-xorta – il-fatti fil-qosor u d-disposizzjoni tal-Kostituzzjoni jew tal-Konvenzjoni allegatament miksura – ġew sodisfatti u t-talba għall-bidla fir-rikors promotur ma tikkonċernahomx. Li qiegħed jintalab hu bdil tal-liġi partikolari tal-kera li allegatament kisritilhom dan id-dritt fundamentali. Bdil li strettament m'hu bdil xejn, jew bdil minimu, għaliex fir-rikors, għalkemm jissemma speċifikatament il-Kap 69, jissemmew ukoll "il-liġijiet viġenti l-oħrajn" – li fosthom hemm il-Kap 158 li issa trid tinkludi espressament l-ilmentatriċi.

Għal dawn il-motivi, l-Qorti tiċħad l-eċċezzjonijiet tal-intimati, tilqa' r-rikors, u tawtorizza l-korrezzjoni fl-atti kif mitluba. Jibqa' bla mittiefes kull dritt tal-intimati li jagħmlu l-eċċezzjonijiet u jipproduċu l-provi biex jilqgħu għal din il-bidla.

Spejjeż ta' dan ir-rikors jibqgħu a kariku tar-rikorrenti.

ONOR. IMĦALLEF

GRAZIO MERCIECA